

ФОРМУВАННЯ ДІЄВОЇ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ

У статті наведена характеристика основних законодавчих актів, що регулюють сільськогосподарську кооперацію. Відзначені їх позитивні аспекти та наведено основні недоліки у формуванні дієвого правового поля.

Ключові слова: закон, сільськогосподарська кооперація, недоліки, кодекс, суперечності, правове поле.

The article describes the main legislative acts regulating agricultural co-operation. Their positive aspects are defined and the main disadvantages of the effective legal field formation are presented.

Key words: Law, agricultural co-operation, disadvantages, code, contradictions, legal field.

Для ефективної роботи кооперативів, і сільськогосподарських зокрема, необхідно мати дієве правове поле. В Україні, на теперішньому етапі економічного розвитку, воно включає кооперативні закони, національні й регіональні. Найвищу юридичну силу щодо правового регулювання діяльності кооперативних організацій має Конституція України. Із її норм випливає, що кооперативні організації й їхні члени, а також фізичні та юридичні особи як потенційні члени кооперативів, мають рівні права з іншими суб'єктами.

Окремі засади норм кооперації відображені в Цивільному, Господарському, Земельному та Податковому кодексах України. Так в параграфі 2 ст.163 Цивільного кодексу дано визначення поняття виробничого кооперативу [10]. Цьому ж терміну приділена увага і в ст.95 Господарського кодексу. Але вже в ньому згадується і про підприємства споживчої кооперації (ст.111). Крім того в статті 20 визначається захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів і можливість їх об'єднання для здійснення спільної господарської діяльності (ст.70) [1].

Земельний кодекс згадує про сільськогосподарські кооперативи опосередковано, статтю 22 визначається перелік суб'єктів господарювання, яким передаються у власність та надаються у користування землі сільськогосподарського призначення [7]. До них належать сільськогосподарські підприємства для ведення сільськогосподарського виробництва. Податковим кодексом, зокрема ст.133 пунктом 4.6, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи та кооперативні об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів визнаються неприбутковими організаціями, що не є платниками податку на прибуток [6].

Зазначенні законодавчі акти висвітлюють правове регулювання кооперації лише частково. Узагальнюючим правовим документом є закон України «Про кооперацію», який виділяє три основні види кооперативів: виробничий, споживчий і обслуговуючий. Для регулювання кооперації в окремих сферах діяльності прийнято закон «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про споживчу кооперацію» та «Про кредитні спілки».

Закон України "Про сільськогосподарську кооперацію" подає основні ознаки та принципи діяльності кооперативних організацій, передбачає порядок створення кооперативу та об'єднання кооперативів, процедуру їх реорганізації і ліквідації тощо.

В ньому відображено механізм регулювання діяльності сільськогосподарських виробничих та обслуговуючих кооперативів. Виробничі кооперативи функціонують на засадах підприємництва. Обслуговуючі кооперативи (за своєю природою є різновидом споживчих кооперативів) згідно ст.2, п.3 здійснюють обслуговування членів кооперативу, не маючи на меті отримання прибутку. Вони не

належать до підприємницьких структур і на них не поширюється законодавство про підприємництво [5].

У Законі України "Про споживчу кооперацію" містяться норми матеріально-правового та процесуального регулювання, які розраховані спеціально на їх застосування щодо споживчих товариств та їх спілок. Основне значення цього спеціального закону полягає у тому, що завдяки йому створюється правове поле для реєстрації, функціонування, реорганізації та ліквідації споживчих товариств та їх спілок. Споживчі товариства розглядаються як добровільні об'єднання громадян для здійснення спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення своїх економічних і соціальних інтересів. Крім того зазначається, що ця діяльність є неприбутковою і не належить до підприємницької діяльності. Закон закріплює міжнародні кооперативні принципи, які покладені в основу функціонування товариств та їх спілок і гарантує додержання прав і законних інтересів споживчої кооперації та її членів з боку держави [3].

Закон України "Про кредитні спілки" визначає їх насамперед як неприбуткові організації метою яких є задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг. Закон містить організаційні, правові та економічні засади створення, управління та діяльності кредитних спілок, їх об'єднань, права та обов'язки членів.

Незважаючи на те, що головним завданням спеціальних законів є регулювання суспільних відносин, які виникають в названих видах кооперації, в них сформульовані норми, важливі для всіх видів кооперативів.

Регулювання кооперативних відносин загалом здійснюється ще указами Президента України, Постановами Кабінету Міністрів України, відомчими наказами та інструкціями.

В цілому, характеризуючи законодавчу базу сільськогосподарської кооперації в Україні, можна зробити наступні висновки:

Політика держави у сфері розвитку сільськогосподарської кооперації є непослідовною, інколи недостатньо виваженою та не спрямованою на довгострокову перспективу. Наприклад, «Державна цільова економічна програма підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року» затверджена постановою Кабінету Міністрів України №557 від 3 червня 2009 року передбачала такі прогресивні заходи як удосконалення нормативно – правової бази, надання організаційної підтримки в створенні та поліпшенні матеріально-технічної бази [9]. Однак програму було реалізовано лише частково і скасовано постановою Кабінету Міністрів №704 від 22 червня 2011 року [8].

Базовий Закон України «Про кооперацію» фактично виконує тільки формальну функцію. Визначаючи на рівні основ галузевого законодавства лише принципові засади діяльності кооперативів частина його норм є аналогічними або близькими до положень Закону України «Про споживчу кооперацію» та «Про сільськогосподарську кооперацію», а деякі не узгодженими. Так, частиною 5 статті 9 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» визначено, що залишок фінансового результату господарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу розподіляється загальними зборами у вигляді відрахувань до фондів кооперативу, кооперативних виплат його членам та нарахувань на паї[5]. Однак підпунктом 2 пункту 5 Прикінцевих та перехідних положень цього ж Закону внесено доповнення в частину першу статті 26 Закону «Про кооперацію», згідно якого кооперативні виплати не поширюються на сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи [4].

В повній мірі відсутня наступність у видачі актів кооперативного законодавства. У зв'язку з цим іде процес накопичення нормативно – правових документів, часто не узгоджених між собою або таких, що суперечать один одному. Так внаслідок змін податкового законодавства з 1 січня 2016 року умови діяльності виробничих кооперативів радикально погіршено, зокрема: ліквідовано спеціальний режим оподаткування сільськогосподарських товаровиробників, якими власне є виробничі сільськогосподарські кооперативи [2].

Норми кооперативного законодавства не завжди узгоджуються з приписами Цивільного та Господарського кодексів України, виникають істотні розбіжності в регулюванні кооперативних відносин. В кодексах не передбачено можливості заснування кооперативу юридичними особами. Вони не містять визначення обслуговуючого кооперативу, який фактично ототожнюється зі споживчим.

Крім того, нормативні акти мають термінологічну неузгодженість, що полягає в оперуванні різними правовими категоріями. Так, Цивільний кодекс подає визначення та класифікацію юридичних осіб, а Господарський говорить вже про «суб'єкт господарювання» і відповідно подає класифікацію суб'єктів. До того ж в одному кодексі мова йде про існування підприємницьких та непідприємницьких товариств, а в іншому – про комерційну діяльність та некомерційне господарювання.

Неузгодженість полягає ще в тому, що Цивільний кодекс відносить кооперативи до юридичних осіб приватного права, а Господарський – до підприємств колективної власності.

Як вже зазначалось вище, ще однією важливою проблемою є те, що чинне кооперативне та податкове законодавство не виокремлює особливостей податкового статусу сільськогосподарських кооперативів, як платників податків. Якщо сільськогосподарський виробничий кооператив утворюється шляхом об'єднання фізичних осіб для впровадження спільної виробничої чи господарської діяльності на засадах трудової участі з метою одержання прибутку, то сільськогосподарський обслуговуючий кооператив спрямовує свою діяльність на зменшення витрат, збільшення доходів його членів. Оподаткування прибутку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на загальних підставах та регулювання цього питання шляхом роз'яснень та листів призводить до невідповідності в процедурі оподаткування.

Відсутність підтримки з боку держави призводить до зменшення кооперативів в Україні. Навіть ті незначні обсяги допомоги часто обмежуються або взагалі скасовуються. Для прикладу, у бюджеті на 2011 рік було передбачено 5 млн. грн. бюджетних асигнувань на підтримку кооперації. Але постановою Кабінету Міністрів №704 від 22 червня 2011 року «Про скорочення кількості та укрупнення державних цільових програм», постанова Кабінету Міністрів України від 3 червня 2009 року №557 «Про затвердження Державної цільової економічної програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року» визнана такою, що втратила чинність [8].

Відсутність єдиного напрямку і чіткої стратегії щодо кооперації позначається і на сталому розвитку сільських територій. Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 року №121-р. поряд з іншими напрямками передбачала і розвиток обслуговуючої кооперації. Однак розпорядженням Кабінету Міністрів від 2 вересня 2010 року №1761-р, розпорядження Кабінету Міністрів від 3 лютого 2010 року №121-р втратило чинність, що викликало непорозуміння з боку сільського населення.

До того ж сучасна політика держави в повній мірі спрямована на підтримку діючих кооперативів, тоді як підтримка ініціативи щодо створення нових практично відсутня. Це негативно позначається на поширенні сільськогосподарської кооперації в державі.

На основі вищевикладеного можна стверджувати, що дієвість кооперативного руху в Україні в великій мірі залежить від ефективно сформованої законодавчої бази. Це може стати можливим, лише за умови усунення вище зазначених недоліків та протиріч, що притаманні сучасному правовому полю.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: rada.gov.ua/laws/show/436-15/print/334593489231640.
2. Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування неприбуткових організацій" від 17 липня 2015 року №652-VIII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/652-19/paran25#n25>
3. Закон України «Про споживчу кооперацію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2265-12>
4. Закон України «Про кооперацію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1087-15>.
5. Закон України "Про сільськогосподарську кооперацію" від 17 липня 1997 року №469/97 – ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80>.
6. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print/334593489231640>.
7. Постанова Верховної Ради України «Про виконання земельного законодавства при реформуванні аграрного сектора економіки» від 11.01.2000 №1364-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1364-14>.
8. Постанова Кабінету Міністрів України № 704 від 22 червня 2011 р. "Про скорочення кількості та укрупнення державних цільових програм" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
9. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної цільової економічної програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року" від 3 червня 2009 року №557 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/557-2009-%D0%BF>.
10. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.